

DR. BUZA LÁSZLÓ
JOGAKADÉMIAI TANÁR:

AZ ALAND-ÜGY
ÉS A NEMZETKÖZI JOG.

1. Az Aland-ügy a nemzetek szövetsége előtt.

Az Aland szigetcsoport a Balti-tengerben fekszik a svéd és a finn part között. Lakosainak száma a legutóbbi (1910) statisztikai felvétel szerint 21.356, kik közül 20.458 svéd, 895 finn anyanyelvű.¹ A sziget csoport 1809-ig, egy rövid orosz uralomtól eltekintve, mely a XVIII. század elején volt, a svéd királysághoz tartozott. A frederikshamni szerződés (1809 szeptember 5/17) értelmében Finnországgal együtt az orosz cár fenhatósága alá jutott s mint Finnország integráns része tartozott az orosz birodalomhoz a cári Oroszország összeomlásáig, illetőleg az összeomlást követő átmeneti kormányok alatt is a bolsevista államcsinyig. Az 1856-ik párisi béke értelmében (33. szakasz) az Aland-szigetek nem voltak megerősíthetők és ott sem katonai, sem haditengerészeti telep nem volt létesíthető. Ennek dacára Oroszország a háború alatt 1914-től kezdve a szigeteken különböző katonai be rendezéseket létesített.

Midőn az 1917 november 15-iki bolsevista manifestum az Oroszországhoz tartozó népeknek önrendelkezési jogot adott, Finnország proklamálta függetlenségét, melyet a munkások, katonák és parasztok sovjetjeinek központi végrehajtó bizottsága 1918 jan. 4-én elismert. Ugyanaz nap elismerte a független finn államot a svéd és a francia kormány is;² ez elismerést később a többi államok elismerése is követte.

Az Aland-szigetek lakosainak körében már a finn függetlenségi deklaratíót megelőzően mozgalom indult meg a Svédországhoz való csatlakozás tárgyában.³ Ez ügyből kifolyólag surlódások

¹ La question des îles d' Aland. Société des Nations. Journal officiel. Supplément spécial. No 1. 1920. 25 lap.

² La question des îles d' Aland. Rapport de la commission de juristes. Soc. des Nat. Journ. off. Suppl. spécial 3. 1920. 7 és k 1.

³ V. ö. Suppl. spécial. 1. 27. l.

támadtak Svédország és Finnország között, melyekre az angol külügyminiszter 1920 június 19-én a nemzetek szövetségéről szóló egyezmény 11. pontjára hivatkozással barátságos módon felhívta a nemzetek szövetsége tanácsának figyelmét, mint a nemzetközi viszonyokat érintő olyan körülményre, mely azzal fenyeget, hogy megzavarja a nemzetek közötti jó egyetértést, melytől a béke függ.¹

A nemzetek szövetségének tanácsa 1920 júliusi 11-iki ülésén vette tárgyalás alá Svédország és Finnország képviselőinek bevonásával az ügyet s elhatározta, hogy egy háromtagu, jogászokból álló nemzetközi bizottságot kér fel véleményadásra 1. arra nézve, hogy az ügy olyan természetű e, mely a nemzetközi jog értelmében Finnország kizárólagos hatáskörébe tartozik s így a nemzetek szövetségének beavatkozását kizárja; 2. az Aland-szigetek demilitarizációjára vonatkozó nemzetközi kötelezettségek jelen állására nézve.²

A jogász bizottság, melynek tagjai *Larnaude* párisi professor, *Struycken* hollandiai államtanácsos és *Max Huber* svájci professor voltak, 1920 szept. 5-én készült el munkálatával. Véleménye szerint³ 1) az Aland-kérdés nem tartozik Finnország kizárólagos hatáskörébe. A tanácsnak a nemzetek szövetségéről szóló egyezmény alapján (15. artikus, 4. pont) kompetenciája van olyan megoldási módokat ajánlani, melyeket legméltányosabbaknak és legmegfelelőbbeknek tart; 2) a párisi szerződésnek az Aland-szigetek demilitarizációjára vonatkozó rendelkezései hatályban vannak.⁴

A Nemzetek Szövetségének tanácsa e vélemény alapján 1920 szept. 20-iki ülésében⁵ kompetensnek jelentette ki magát a legméltányosabbnak és legmegfelelőbbnek látszó megoldási mód ajánlására s egy bizottságot delegált azzal a megbizatással, hogy tegyen jelentést azokról a momentumokról, melyek alapján a tanács a béke fentartására alkalmas javaslatot tehet.⁶

¹ L. az angol külügyminiszter levelét Journ. off. 1920. 5. szám, 250 lap.

² Journ. off. 1920. 5. szám 246–250. lap.

³ A munkálat a nemzetek szövetsége által mint az 1920. évi Journ. off. 3. szám Suppl. spECIALJA publikáltatott.

⁴ Finnországnak a jogász-bizottság munkálatára tett észrevételeit l. Journ. off. 1921. 1. szám 66 és k. 1.

⁵ L. Journ. off. 1920. 7. szám 392–3. és 394–6. lap.

⁶ E bizottság tagjai: Báró Beyens (Belgium), Calonder (Svájcz) és Elkus (É. A. E. Államok) voltak.

E bizottság munkálata alapján a tanács 1921 június 24-iki ülésében határozott,¹ kimondván, 1. hogy az Aland-szigetek feletti szuverenitás Finnországot illeti meg, 2. hogy az általános béke, a Svédország és Finnország közötti jóviszony s a szigetek lakosságának jóléte csak a) a lakosságnak adott újabb garanciák, b) a szigetek semlegesítése és meg nem erősíthetése által biztosíthatók.

A lakosság részére nyújtandó garanciák tárgyában Svédország és Finnország képviselői között a tanács egyik tagjának közbenjöttével megegyezés jövéen létre, ez egyezmény a tanács által is elfogadtatván, a júniusi 24-ik határozathoz csatoltatott.²

A sziget semlegesítése és meg nem erősíthetése tárgyában a nemzetek szövetsége tanácsának kezdeményezésére az érdekelt államok (Németország, Dánia, Esztország, Finnország, Franciaország, Nagy-britannia, Olaszország, Lettország, Lengyelország, Svédország) képviselői konferenciára jöttek össze s e tárgyban 1921 okt. 20-án egyezményt kötöttek, mely egyezményt a tanács 1922 január havi ülésén³ tudomásul vett. Ezzel az Aland-ügy minden vonatkozásában elintézészt nyert s a szigetek nemzetközi jogi helyzete minden irányban tisztázottatott.

Az Aland-ügy több nemzetközi jogi kérdés szempontjából igen érdekes és tanulságos. E kérdések a következők: 1. A népek önrendelkezési joga. 2. Új államok alakulása és nemzetközi elismerése. 3. A terület-semlegesítés jogi természete. 4. A nemzetiségi kisebbség védelme.⁴

2. A népek önrendelkezési joga.

Első és legfontosabb kérdés, melyben a nemzetek szövetségének az Aland-üggyel kapcsolatosan állást kellett foglalnia, a népek önrendelkezési joga. Az aland lakosság erre az elvre hivatkozással kívánta a Svédországhoz való csatlakozást. A svéd kormány is kijelentette, hogy reá nézve az egész kérdés súlypontja az aland

¹ Journ. off. 1921. 7. szám 691. és k. 1.

² L. Journ. off. id. szám 701—702. lap.

³ Journ. off. 1922. 2. sz. 90—91. és 124—125. lap.

⁴ V. ö. *Strupp*: Die Rechtslage der Alandinseln. Zeitschrift für Völkerrecht. 1916. 485—487. lap. *Dillon*: Sweden and the Belligerents. Contemporary Review 1916. *Fleischmann*: Die Alandfrage 1918. *Schücking-Wehberg*: Die Satzung des Völkerbundes. 1921. 283—284. lap. *Holstein*: Die Alandfrage vor dem Völkerbund. Zeitschrift für Völkerrecht 1922. 19 is k. 1.

lakosságnak az a nemzetközi jogra alapított legitím követelése, hogy önmaga döntsön saját sorsa felett.

A self determination elvét a békekongressus az új nemzetközi viszonyok szabályozásának alapelve gyanánt tüntette fel. Ennek következménye, hogy ez elvre az Aland-ügyben már egyenesen, mint a nemzetközi jog alapvető tételére történik hivatkozás. Pedig a népek önrendelkezési joga nem pozitív nemzetközi jogszabály.

Az Aland-ügyben e kérdésre vonatkozólag a következő vélemény alakult ki.

A három tagu jogász-bizottság¹ megállapítja, hogy bár a népek önrendelkezésének elve főleg a világháboru óta jelentékeny helyet foglal el a modern politikai gondolkodásban, nincs beigtatva a nemzetek szövetségéről szóló egyezményben. Ez elvnek bizonyos számú nemzetközi szerződésben történt elismerése még nem elegendő arra, hogy a nemzetközi jog pozitív szabálya gyanánt tekintessék. Ellenkezőleg a területtel való rendelkezés joga — nemzetközi szerződésekben foglalt kifejezett rendelkezések hiányában — minden állam szuverénitásának lényeges attribútuma. A pozitív nemzetközi jog nem ismeri el néptörédékeknek, mint ilyeneknek azt a jogát, hogy egyszerű akaratnyilvánítással elszakadjanak attól az államtól, melynek részei, még kevésbé ismeri el más államoknak azt a jogát, hogy ilyen elszakítást igényeljenek. Általában minden végleg megalakult állam kizárólagos szuverén joga, hogy megadja vagy visszautasítsa lakossága egy részének azt az igényét, hogy saját politikai sorsát plebiscitum útján vagy egyéb módon meghatározza.

Ugyanezt az álláspontot találjuk az Aland-kérdésben kiküldött második bizottság munkálatában is. „Elismerni a nyelvi vagy vallási kisebbségnek vagy a népesség bármely más töredékének jogosultságát arra, hogy attól a közösségtől, melyhez tartozik, elszakadjon, csak azért, mert ez a kedve vagy akarata, az államok belső rendjének és stabilitásának szétrombolását jelentené és anarchiát inaugurálna a nemzetközi életben.“

A jogász-bizottság véleménye szerint az Aland kérdés csak azért nem tartozott Finnország kizárólagos hatáskörébe, mert a területével való rendelkezés csak végleg megalakult szuverén álla-

¹ Suppl. spécial. No. 3. 1920. 5. lap.

mokat illeti meg és csakis addig, míg ezzel a tulajdonsággal rendelkeznek. Az államoknak forradalmak és háborúk következtében való alakulása, átalakulása és feloszlása úgy a belső jog, mint a nemzetközi jog szempontjából olyan tényleges állapotot teremt, mely nagy részben nem vonható a pozitív jog normális szabályai alá. Az átmenet a tényleges állapotból egy normális és végleges jogi állapotba nem tartozhatik *egy* állam kizárólagos hatáskörébe. Ez változásokat eredményez a nemzetközi jogközösség tagjainak egymáshoz való viszonyában, területi és politikai helyzetükben, épen ezért az egész közösséget a legnagyobb mértékben érdekli. Ilyen körülmények között, amikor t. i. a régi jogi állapot megszűnt és átmenetileg egy pusztán tényleges állapot van, az új jogi helyzet kialakulásánál érvényesülhet a jogász-bizottság nézete szerint a népek önrendelkezési joga. Hangsúlyozza azonban a bizottság azt is, hogy bárminő nagyfontosságú helyet foglaljon is el a népek önrendelkezésének elve az államok alakulásánál, földrajzi, gazdasági és egyéb természetű momentumok megakadályozhatják teljes érvényesülését.¹

A finn állam a jogász-bizottság véleménye szerint 1918 május hava előtt nem volt végleg megalakult consolidált államnak tekinthető. A független finn állam megalakulása 1917-ben és 1918-ban, bárminő volt is megelőzően Finnország jogi helyzete az Oroszbirodalomban, új politikai jelenség volt s nem egyszerű folytatása egy megelőző politikai existenciának. Épen ezért Finnország a jogász-bizottság szerint nem követelheti, hogy az Aland-szigetek sorsa azonos legyen az övével, tisztán annak a ténynek az alapján, hogy a szigetek megelőzően az orosz császárságban a finn politikai organisatio részei voltak.

Hangsúlyoznunk kell, hogy maga Svédország is saját igényeinek érvényesítésénél arra fektette a súlyt, hogy az Aland szigetek nézete szerint 1917-ben, mikor az elszakadási mozgalom kezdetét vette, nem állottak *de iure* Finnország szuverénitása alatt.

A nemzetek szövetségének tanácsa e vélemény alapján jelentette ki magát kompetensnek arra, hogy az Aland-üggyel foglalkozzék s a nemzetek szövetségéről szóló egyezmény 15. artikulusának 4. pontja értelmében olyan megoldási módot ajánljon, a minőt a legmértányosabbnak és legmegfelelőbbnek tart. Tehát maga a tanács is a bizottsági munkálatok véleményét osztotta.

¹ Suppl. spéc. No. 3. 1920 5—6. lap.

Megállapíthatjuk ezek alapján a következőket:

1. A nemzetközi jog értelmében minden szuverén állam egyedül és kizárólagosan rendelkezik saját területével. A területi épséghez való jogot a nemzetek szövetségéről szóló egyezmény a szövetség tagjaira nézve külön garancia alá is helyezi az által, hogy az egyezmény 10. cikke szerint a szövetség tagjai kötelezik magukat arra, hogy a szövetség valamennyi tagjának területi épségét és jelenlegi politikai függetlenségét tiszteletben tartják és minden külső támadással szemben megóvják.

2. A területváltozások — eltekintve az érdekelt államok közötti békés megegyezésektől (csere, adás-vétel stb.) — forradalmakat és háborukat követő olyan tényleges processusok, melyek a nemzetközi jog szabályozásán kívül esnek.

3. E tényleges processus során érvényesülhet, a mennyiben „földrajzi, gazdasági és egyéb természetű momentumokkal — ez utobbiak alatt persze első sorban az uralmon lévő államok hatalmi és politikai érdekei értendők — nem áll ellentétben, a népek önrendelkezésének elve.

4. A self-determination nem nemzetközi jogszabály, hanem politikai jelszó, melynek konsekvenciái a politikai jelszavak természete szerint csak olyan mértékben s csak addig vonatnak le, míg az az illetők érdekében áll.

3. Új államok alakulása és nemzetközi elismerése.

Nagyon érdekes és tanulságos az Aland-ügy az új állam alakulása és nemzetközi elismerése szempontjából is.

Az új államok alakulása a háború előtti nemzetközi jog szerint nem jogi, hanem ténykérdés. Az új állam megalakulnak tekintendő, ha az állam alkotó elemeit tényleg egyesíti magában: van határozott területe s olyan organizációja, mely ezen a területen az imperiummal tényleg rendelkezik. A reconnaissance nem az állammá alakulásnak, hanem a nemzetközi jogalanyiságnak előfeltétele. Azt jelenti, hogy az elismerő állam az új államot önmagához való viszonyában nemzetközi jogalany gyanánt elismeri. A reconnaissance-nak az állammá alakulás előfeltétele, mert csak tényleg és végleg megalakult államok lehetnek a nemzetközi jog alanyai.

A jogász-bizottság nézete szerint Finnország az államok nagy része által történt elismerés dacára és ez után sem volt hosz-

szabb ideig végleg megalakult független államnak tekinthető, mert az ott dúló polgár-háború és anarchia következtében a szuverén állam alakulásához szükséges feltételek, az állam tényleges alkotó elemei hiányoztak. Ezen a helyzeten a reconnaissance nem változtatott. A háború tapasztalatai mutatják, hogy az új állam háborúban való elismerésének, főleg ha az a hadviselő felektől ered, nincs meg az a jogi jelentősége, mint normális időkben: sokszor csak népek és nemzetek, olykor csak kormányok elismerését jelenti.¹

A második bizottság ezzel teljesen ellentétes nézeten volt. Szerinte Finnország függetlenségének proklamálásával önálló, szuverén állammá vált. Ezen a belső zavarok nem változtattak, mert az országgyűlés által választott legális kormány e zavarok között is fennállt és működött. Hivatkozik a bizottság az É. A. E.-Államokra, mely függetlenségét senki által kétségbe nem vont módon az 1776 július 4-iki declaraiótól s nem az 1783. szept. 3-iki versailles-i szerződés aláírásától datálja.² E felfogás szerint tehát Finnország már a reconnaissance-t megelőzően és attól függetlenül önálló állammá lett.

A nemzetek szövetségének tanácsa nem foglalt kifejezetten állást ebben a kérdésben, de az a körülmény, hogy kompetensnek jelentette ki magát az Aland ügygel való foglalkozásra, mutatja, hogy a jogászbizottság álláspontján volt.

A konkrét kérdésre, t. i. Finnország államiságára vonatkozólag nézetem szerint nem volt helyes a jogász bizottság álláspontja. Hasonlóképen nem fogadható el az a két általános jellegű megállapítás sem, melyből a jogász-bizottság a konkrét kérdésre vonatkozó véleményét levezette, t. i. 1., hogy a forradalmak és polgárháborúk megszüntetik — legalább átmenetileg — az államiságot, illetőleg hogy a forradalom és a polgárháború tényleges állapota a nemzetközi jogi szempontból vett államiságot, az államot, mint nemzetközi jogi fogalmat eo ipso kizárja. 2., hogy a háború alatt főleg a hadviselő felek részéről történt reconnaissance-nak nem az az a jelentősége, mint normális viszonyok között, az gyakran csak népek vagy nemzetek, olykor csak kormányok elismerését jelentette.

¹ Suppl. spéc. No 3 1920 7-8 lap

² Holstein : i. m. 31—32.

ad 1. Hogy a forradalmak és polgárháborúk megszüntetik-e az államiságot, lényegileg az a kérdés, hogy tényleges állapotok a nemzetközi jogban megszüntethetnek-e jogi állapotokat?

A magánjogban találkozunk azzal a jelenséggel, hogy a tényleges állapotok jogokat megszüntetnek (elévülés), illetőleg jogállapotokat hoznak létre (elbirtoklás, occupatio). A magánjogban ez a jelenség mindig a jogrend által előre megállapított feltételek mellett és szabályok szerint történik, tehát mindig jogi processus. A közjogban is megvan a tényleges állapotnak ez az ereje, de a magánjoggal szemben azzal az eltéréssel, hogy a közjogban ez az erő mindig a jogfolytonosság elvének megsértésével, tehát nem jogi formák között érvényesül. Hasonló a helyzet a nemzetközi jogban is. A ténylegesen érvényesülő erők államokat szüntetnek meg és államokat hoznak létre, tehát a nemzetközi jog szempontjából jogi állapotokat teremtenek anélkül, hogy e jogállapotok keletkezésének a nemzetközi jog által megállapított szabályai volnának.

Kétségtelen, hogy a forradalmak és polgárháborúk vezethetnek az államiság megszüntetéséhez, de az nem áll, hogy a belső anarchia a nemzetközi jogi szempontból vett államiságot — még ha átmenetileg is — eo ipso kizárná. Először is vannak forradalmak, melyek nem az államiság, hanem csak az államforma, esetleg csak a fennálló kormányzati rendszer ellen irányulnak. Az ilyen forradalmak az illető állam nemzetközi jogi szempontból vett államiságát nem érintik. Ezt nagyon nyomatékosan kell hangsúlyoznunk épen a háborút követő magyar forradalmak szempontjából, melyek átmenetileg sem szüntették meg a nemzetközi jogi államiságot. Magyarország területe még a proletár-diktatura alatt sem volt nemzetközi jogilag res nullius. Belső anarchia esetén, midőn nincs legitim kormány, mely a hatalmat tényleg kezében tartaná, nemzetközi jogi szempontból az állam cselekvőképtelen. Nem lévén erre szervei, nemzetközi jogilag érvényes aktusokat más államokkal szemben nem foganatosíthat, de jogilag az állam, mint ilyen továbbra is fennáll.²

Másodszor, ha a belső háború az államiság ellen irányul is, t. i. az állam megszüntetését, területének más államba vagy álla-

¹ Lásd a jogász-bizottság ugyane véleményét Oroszországra vonatkozólag Suppl. spéc. No 3. 1920. 13—14. lap.

mokba való beolvasztását, esetleg a régi állam területén több új állam létét céllozza, maga a belső háború nem szünteti meg közvetlenül és azonnal az államiságot. A belső háború egy ideiglenes, átmeneti állapot, mely az eredeti jogi állapotot nem szünteti meg. Ha a forradalom nem sikerül, az állam jogi létezésében a belső anarchia nem idéz elő megszakítást; ha viszont végleg diadalmaskodik: a régi állam de facto véglegesen megszűnik s az új államok véglegesen megalakulnak, akkor a nemzetközi jog ezt a tényleges állapotot jogállapot gyanánt fogadja el, de mindig csak a végleg kialakult tényleges állapotot, ennek kialakulásáig a belső háború tartama alatt, az eredeti jogi állapot fennmarad.

ad 2. A reconnaissance az elismerő állam akaratkijelentése arra nézve, hogy az új államot elismeri nemzetközi jogi alany gyanánt s vele, mint ilyenel jogviszonyba lép. A reconnaissance a nemzetközi jog alapelveinek megfelelően csak az elismerő és az elismert állam viszonyára vonatkozik s ezen túl menő, általános jelentősége nincs. Bizonyítja ezt az a tény, hogy az elismerés az egyes államok részéről nagyon különböző időpontban történhetik; a reconnaissance-ok különböző dátumai világosan mutatják, hogy azok mindig specialis — egy meghatározott államhoz való viszonyában — elismerése az új államnak s nem generalis reconnaissance-t jelentenek. Természetes, hogy az új állam tényleges megalakulása a reconnaissance-nak előfeltételét képezi.

A háború során a hadviselő felek részéről tényleg előfordult, hogy nem létező vagy legalább is végleg még meg nem alakult, biztos határokkal még nem rendelkező államoknak adatott reconnaissance. Az ilyen elismerésnek különös politikai okai és céljai vannak, de a jogi tartalma ugyanaz, mint normális időben: az elismerő állam az új államot elismeri jogalany gyanánt, vele nemzetközi jogviszonyba lép. Nem a jogi tartalom más, az esetet az teszi rendkívülivé, hogy a reconnaissance-nak különbeni sine qua non-ja: az állam tényleges megalakulása hiányzik. Ez kelti át a látszatot, mintha — a jogász bizottság munkálatának szavaival élve — csak népek vagy nemzetek, olykor csak kormányok elismerése volna. Holott a reconnaissance csak államra vonatkozhatik, mert nemzetközi jogalany gyanánt való elismerést jelent, nemzetközi jogalany pedig csak állam lehet. Az állam azonban ezekben az esetekben — legalább egyelőre — fiktív; mint reális valóságot csak népet, illetőleg kormányt látunk, de a kormány

egy fiktív állam representánsa gyanánt szerepel, ennek nevében és ennek részére kapja meg a reconnaissance-t.

A mi végül Finnország speciális esetét illeti, nézetünk szerint a jogász-bizottság álláspontja annyival kevésbé helyes, mert Finnország már a cári birodalom keretén belül is meghatározott területtel és külön organizációval bíró politikai közület volt, ha az államiság minden attributumával nem rendelkezvén, nem volt is önálló állam, hanem csak államfragmentum. Midőn függetlenségének deklarálásával az a kötelék, mely Oroszországhoz fűzte, tényleg megszakadt, az államiság hiányzó attributumát is megnyerte. Itt tehát nem egy egészen új állam alakult meg, hanem egy töredék-állam alakult át önálló állammá s ezt az önálló államiságot a belső anarchia annál kevésbé szüntette meg, mert a polgárháboru nem is irányult Finnország államisága ellen. Az önálló finn állam függetlenségének deklarása után az államok nagy részétől megkapta a reconnaissance-t s ez nem volt — a jogász-bizottság terminológiájával élve — háborus elismerés, tekintetbe véve azt, hogy egy, az Oroszországhoz való kötelék felbontásával tényleg önállóvá lett, kész államnak adott.

4 A terület-semlegesítés jogi természete.

Az Aland szigetek demilitarizációjára vonatkozólag a jogász-bizottság úgy nyilatkozott, hogy 1) az 1856. márc. 30-iki konvenciónak és békeszerződésnek erre vonatkozó rendelkezései hatályban vannak; 2) hogy e rendelkezések az Aland szigetekre nézve katonai szempontból egy különös nemzetközi helyzetet teremtettek s hogy ennek következtében mindaddig, míg e rendelkezések érvényesen újak által nem helyettesíttnek, minden államnak joga van megtartásukat követelni, hasonlóképen, hogy mindenik államnak, mely a Aland szigetek birtokába jut, azokhoz a kötelezettségekhez kell alkalmazkodnia, melyek reá nevezve a demilitarizacio e rendelkezések által megállapított rendszeréből folynak.¹

Az Aland-szigetek demilitarizációjának kötelezettséget megállapító 1856 március 30-iki konvencio egy részről Franciaország és Anglia, másrészről Oroszország között kötött. E konvencio 1. artikulusának szószerinti szövege a következő: „Sa Majesté l'Empereur de toutes les Russies. pour répondre au désir, qui lui a

¹ Suppl. Spéc. No. 3, 1920. 19 lap.

été exprimé par Leurs Majestés l'Empereur des Français et la Reine du Royaume-Uni de la Grande Bretagne et d'Irlande, déclare que les îles d'Aland ne seront pas fortifiées, et qu'il n'y sera maintenu, ni créé aucun établissement militaire ou naval.“ Az ugyanez nap kelt párisi békeszerződés 33. artikulusa szerint e konvencio a békeszerződés függelékét képezi, ugyanolyan ereje és hatálya van, mintha e szerződés része lenne. Az a kérdés, hogy ezek a rendelkezések a változott viszonyok között is hatályban vannak-e, a nemzetközi jog egy igen érdekes kérdésével t. i. az állami szolgálomakkal van összefüggésben.

Állami szolgálomról a nemzetközi jogban akkor beszélnek, midőn egy állam a területén nem tehet olyat, a mit szuverénitása alapján tenni különben jogositva volna, vagy köteles eltűrni olyat, a mit különben eltűrni nem volna köteles.¹ Kétségtelen, hogy e jelenség bizonyos analogiát mutat a magánjogi szolgálommal. Ennek dacára nem nevezhető szolgálomnak azért, mert a szolgálom lényegével nem rendelkezik, t. i. nem dologi jogi jellegű, nem a területhez tapadó kötelezettség.

Az állami szolgálom fogalma nem egyeztethető össze az állami szuverénitással, illetőleg a nemzetközi jognak ebből folyó s a háboru előtt vitán felül álló azzal az alapfeltételével, hogy nemzetközi jogilag minden államot csak saját akarata kötelezhet. Ha egy állam saját területére elfogad egy ilyen korlátozást, ez — ha az illető terület más állam fenhatósága alá kerül — nem fogja az új államot is eo ipso az ő hozzájárulása nélkül kötelezni. Míg a magánjogi tulajdonos engedélyezhet az ő tulajdonát képező ingatlanon dologi jogi jellegű vagyis a területhez tapadó s az ő jogutódaival szemben is érvényesíthető jogositványokat, ezt az állam az államterületre vonatkozólag nem teheti meg. Az államterületnek még békés cessiojánál sem érvényesül az a magánjogi elv, hogy „nemo plus iuris ad alterum transferre potest, quam ipse haberet“. Az állam az új területre a régi államot kötelező minden megszorítás nélkül terjeszti ki imperiumát, vagyis korlátlan szuverénitást szerez az új területen. Ez a körülmény az állami szolgálomok fogalmát szükségképen kizárja.

Az a jelenség, melyet állami szolgálomnak neveznek, nem

¹ V. ö. Buza L.: Államterület és területi fenségjog. 1910. 81 és k. l. s az ott közölt irodalom.

egyéb, mint a területi fenségjognak nemzetközi szerződéssel, más állam érdekében való korlátozása s épen úgy kötelmijogi jellegű, épen úgy csak a szerződő felekre állapít meg jogokat és kötelezéseket, mint bármely más nemzetközi szerződés.

Ennek folytán az a körülmény, hogy Oroszország az 1856 március 30-iki konvencio, illetőleg békeszerződés értelmében az Aland szigetek meg nem erősítésére kötelezte magát, a szigetek demilitarizálását nem tette az illető területhez tapadó olyan kötelezettséggé, mely annak mindenkori birtokosát terhelné. Nézetem szerint az 1856-ik konvencióknak az Aland szigetekre vonatkozó rendelkezései ipso iure hatályukat veszítették akkor, midőn a szigetek megszűntek e konvenciók által egyedül kötelezett Oroszország alkotó része lenni.

Maga a jogász-bizottság sem fogadta el Svédországnak azt a különben kiváló jogászok által is támogatott álláspontját, hogy az Aland-szigeteket a demilitarizacio tárgyában az új állammal szemben is érvényesíthető állami szolgálat terheli. A bizottság szerint az 1856-iki rendelkezések azért vannak hatályban, mert igazi objectív nemzetközi jogi szabályok, általános érvényűek s nemcsak a szerződő feleket, hanem minden államot köteleznek. Ez a nézet azonban szintén nem fogadható el. Amint más helyen¹ igyekeztem kimutatni, olyan általános érvényű objectív nemzetközi jogi szabályok, melyek hozzájárulásuk nélkül is minden államot szükségképen köteleznének, nincsenek. Az államok szuverénitásával az ilyen általános érvényű nemzetközi jogszabályok fogalma összeegyeztethetetlen. Mi volna ezeknek a jogszabályoknak a forrása? mi volna az a tényező, mely a szuverén államokat hozzájárulásuk nélkül is kötelezhetné?

De ha az 1856-iki rendelkezések nincsenek is hatályban, az bizonyos, hogy azok a fontos európai érdekek, melyek 1856-ban az Aland szigetek demilitarizacioját szükségessé tették, változatlanul fenállanak. Épen ezért politikailag szükséges, hogy a szigetek eddigi különös nemzetközi jogi helyzete továbbra is fentartsassék.

Végeredményében a nemzetek szövetségének tanácsa is erre az álláspontra helyezkedett, midőn 1921 juniusi ülésében kimon-

¹ A nemzetközi jog jogi természete c. akadémiai felolvasásomban. (Közölve a Magy. Jogi Szemle 1922. évi szept.-i és okt. füzetében)

dotta, hogy az Aland-szigetek meg nem erősíthetése és semlegesítése tárgyában nemzetközi megegyezés kell, hogy biztosítsa a svéd népnek s az összes érdekelt államoknak azt, hogy az Aland-szigetek soha sem fognak katonai szempontból veszéllyé válni s hogy e célból az 1856-iki konvenció egy szélesebbkörű s az összes érdekelt hatalmak garanciája alá helyezett egyezményvel helyettesítendő¹ s megbizta a főtitkárt, hívja fel az érdekelt kormányokat, hogy ez egyezmény megújítására és megkötésére akkreditált megbizottakat nevezzenek ki.

Az új egyezmény, mely 1921 október 20-án Genfben kötöttetett, a nemzetközi jog szempontjából szintén fontos és érdekes, mert a terület semlegesség biztosításának új módját: a nemzetek szövetsége részéről való garanciát állapítja meg.

Ez egyezményben Finnország kötelezte magát, hogy a szigeteket nem fogja megerősíteni s ott operációs bázist létesíteni és fentartani nem fog. Kimondatott, hogy a parti tenger — három tengeri mértföldnyi kiterjedésben — háború esetén semleges zóna gyanánt kezelendő, de Finnországnak joga van a Balti-tengert érintő háborúban e vizekben aknákat helyezni el semlegességének biztosítására. A szigetek semlegessége a nemzetek szövetségének garanciája elé az egyezményben körül irt s a tanács által is elfogadott következő módon helyzetetett:² A semlegesség megsértése esetén a tanács az ügyet tárgyalás elé viszi és javaslatokat tesz a semlegesség megóvására. A signáló államok kötelezik magukat, hogy a tanács egyhangulag hozandó javaslatait foganatosítani fogják. A signáló államok a tanácsban képvisellel birnak az ügynek, mint olyanok tárgyalásánál mely a nemzetek szövetségéről szóló egyezmény 4. szakasza értelmében az ő érdeküket különösen érinti, szavazati joguk is van s így hozzájárulásuk nélkül nem érhető el az az egyhangúság, mely a tanács javaslatának foganatosítását rájuk nézve kötelezővé teszi. Ha a tanácsban egyhangúság nem érhető el, a szerződő felek mind-egyikének jogában áll azokat a rendszabályokat foganatosítani, melyek a tanács által $\frac{2}{3}$ -ad szavazattöbbséggel javasoltattak.

A semlegesség biztosításának ez az új módja lényegesen különbözik az eddigi individualis, még kollektív garancia e etén

¹ Journ. off. 1921. No. 7. 699 lap.

² Journ. off. 1922. No. 2. 125. lap.

is az egyes államokat külön beavatkozásra jogosító garanciáktól. Ez a garancia-vállás és teljes összhangban áll a nemzetek szövetségéről szóló egyezmény szellemével s alkalmas eszközzé válhatik a béke fentartására és arra, hogy a nemzetközi jogrend uralma e kérdésben is biztosítottassék.¹

5. A nemzetiségi kisebbség védelme.

Nagyon érdekes és tanulságos az Aland-ügynek a tanács által való elintézése a nemzeti kisebbség védelmének minket különösen érdeklő kérdése szempontjából is. A midőn a tanács 1921 június 21-ik ülésében megállapította, hogy az Aland szigetek feletti szuverénitás Finnországot illeti meg, kimondotta azt is, hogy a lakosság részére újabb garanciák nyújtandók, névszerint a svéd nyelvnek az iskolákban való megóvása, az ingatlanoknak a lakosság kezei közt leendő megtartása, a választói jognak a bevándorlók által való megszerzése s végül olyan kormány kinevezése tárgyában, mely a lakosság bizalmát bírja.

A tanács eme határozata alapján Svédország és Finnország képviselői a tanács egy tagjának közreműködésével közösen megállapodtak a garanciákban, melyeket a tanács is egyhangulag elfogadott s mellékletként a június 24-ik rezoluciohoz csatolt.²

E garanciákat nem ismertetem e helyen részletesen; más összefüggésben: a kisebbségek védelmére vonatkozó legújabb rendelkezésekkel együtt szándékozom tárgyalni. Itt csak egy fontos tényre mutatok rá, arra t. i., hogy a nemzeti kisebbségek védelmét az Aland-szigeteken a nemzetek szövetségének kezdeményezésére létrejött s annak garanciája alatt álló olyan speciális szabályzat állapítja meg, amely 1) nem általános kijelentéseket tesz, hanem konkrét szabályokat tartalmaz; 2) a két érdekelt állam közös meg egyezésével jött létre, t. i. egy részről annak az államnak a meg-

¹ Oroszország az 1856-iki egyezmények dacára 1914. év végétől kezdődőleg az Aland-szigeteken erődtímenyeket és más katonai berendezéseket létesített. Az entente-hatalmak természetesen nem tiltakoztak ez ellen; a központi hatalmak viszont a háború tartama alatt nem érvényesíthették az 1856-iki egyezményből folyó jogait. Svédországot Oroszország formálisan biztosította, hogy a katonai erődtímenyek csak a háború tartamára szólnak. (Vö. *Strupp* i. m. Zeitschrift für Völkerrecht 19 6. 485—87. és Suppl. spéc. No 3. 1920. 16 lap.) Az Aland-szigetek semlegessége tehát a háborúban anélkül, hogy az 1856-iki egyezmény jogilag hatályát veszítette volna, tényleg nem érvényesült.

² Journ. off. 1921. No. 7. 701 l.

egyezésével, mely a kérdéses terület feletti szuverénitással rendelkezik, másrésztől azon államéval, mely állam polgárainak fajrokonai a kérdéses területen laknak.

Ez a nemzetek szövetsége által kezdeményezett precedens a mi szempontunkból igen nagy jelentőségű. Nekünk is arra kell törekednünk, hogy a magyar kisebbségek védelmet Csehszlovákiában, Romániában és a S. H. S királyságban az Aland egyezményhez hasonló speciális megegyezések szabályozzák.

Ismeretes, hogy a magyar kisebbségek védelmét mindhárom államban jelenleg is nemzetközi szerződések biztosítják s hogy e szerződések rendelkezései a nemzetek szövetségének oltalma alatt állanak. E szerződések azonban csak általános jellegű kijelentéseket tesznek s nem konkrét és részletes szabályokat tartalmaznak, más részről az illető államnak az entente nagyhatalmakkal kötött egyezményei, melynek alapján Magyarországnak a magyar fajrokonok védelmére irányuló közvetlen nemzetközi jogositványai az illető állammal szemben nincsenek.¹

De nem csak a szabályozás módja az, melynek szempontjából az Aland-ügy ránk nézve érdekes és tanulságos, hanem az ide vonatkozó egyezmény tartalma is. A jogász-bizottság munkálata szerint a kisebbségek védelme belekapcsolódik a self-determination elvébe, mindkettőnek azonos célja van: biztosítani egy nép számára szociális, ethnikai és vallási jellegének fentartását és szabad fejlesztését.²

A nemzeti kisebbségek védelme e szerint a népek önrendelkezési jogával azonos célt szolgál: az önrendelkezés elvét van hivatva biztosítani ott, ahol ennek az elvnek végső konsequenciáit gazdasági, geográfiai vagy politikai okokból levonni nem lehet. A nemzeti kisebbségek védelme nem egyszerű védelmet jelent tehát az államhatalommal szemben, hanem az állami szuverénitás sérelme nélkül s az állam egységét biztosító korlátok között az önrendelkezés elvének érvényesülését is: a nemzetiségi autonómiát. Az Aland-ügyre vonatkozó egyezmény ilyen értelemben szabályozza a kérdést. Persze itt nagy mértékben egyszerűsítette a dolgot az, hogy egy geográfiailag élesen körülhatárolt s csaknem

¹ Ugyanez a helyzet Németausztriával szemben is, a hol a kisebbségek védelmét a saint-germain-i békeszerződés III. részének 5. cime szabályozza.

² Suppl. spéc. No. 3. 1920. 5 lap.

kizárólag svédek által lakott területről van szó, hol a nemzetiségi autonomia a területi autonomia formájában jelentkezhetik. De nem lehetetlen a nemzetiségi autonomia megvalósítása a személyiségi elv alapján sem. Nekünk az utódállamok területén élő magyar kisebbségek érdekében ennek megvalósítására kell törekednünk.